

POSTKAPİTALİST MANİFESTO
DEĞERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE 99 TEZ

BRIAN MASSUMI

ÇEVİREN
A. HALİM KARAOSMANOĞLU & GÜNEY ÇEĞİN

BRIAN MASSUMI

Kanadalı felsefeci ve sosyal bilimci (d. 1956). Montreal Üniversitesi İletişim Bölümü'nde iletişim ve felsefe alanlarında dersler vermiştir. Çalışmaları sanat, mimarlık, kültürel çalışmalar, siyaset kuramı ve felsefe alanlarını kapsayan Massumi, Deleuze ve Guattari'nin eserlerini İngilizceye kazandırmıştır. Güç, algı ve yaratıcılık arasındaki kesişimi inceleyerek estetik ve siyasi alanları birleştiren bir düşünce ve toplumsal eylem yaklaşımı geliştirmiş, duygulanım teorisi ve beden politikaları üzerine önemli eserler vermiş ve disiplinlerarası yaklaşımıyla çağdaş felsefe ve kültür teorisine yenilikçi katkılarda bulunmuştur.

Başlıca Eserleri: *Couplets: Travels in Speculative Pragmatism* (2021); *Architectures of the Unforeseen: Essays in the Occurrent Arts* (2019); *Duygu Politikası* (2019); *The Principle of Unrest: Activist Philosophy in the Expanded Field* (2017); *Ontopower: War, Powers, and the State of Perception* (2015); *The Power at the End of the Economy* (2015); *What Animals Teach Us about Politics* (2014); *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation* (2002); *First and Last Emperors: The Absolute State and the Body of the Despot* (1993); *Kapitalizm ve Sızofreni İçin Kullanıcı Rehberi* (2013).

ABDULHALİM KARAOSMANOĞLU

Ankara'da doğdu (1987). Girne Amerikan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra, Mekteb-i Mülkiye'de Toplumsal Cinsiyet yüksek lisansını tamamladı. Halen Ayrıntı Yayınları, YKY gibi yayınevlerinde çevirmenlik, editörlük ve yazarlık yapmaktadır. İlgi alanı olan siyaset felsefesi üzerine Adorno, Badiou, Balibar, Butler, Negri, Zizek gibi isimlerin eserlerini çevirmiştir. Hakemli dergilerde ve popüler yayınlarda pek çok eseri bulunmakla birlikte, yayımlanmış ve yayımlanacak kitaplarından bazıları şunlardır: *Afrika'da Politika ve Uluslararası İlişkiler*, *Stirner: Radikal Bir Düşünürün Kayıp Mirası*, *Feminist Uluslararası İlişkiler Teorisi, Siyaset Felsefesi Çevirileri*.

GÜNEY ÇEĞİN

Lisans ve yüksek lisansını tarih ve sosyoloji dallarında Pamukkale Üniversitesi'nde, doktorasını ise sosyoloji alanında yine Pamukkale Üniversitesi'nde tamamladı. İlgi ve çalışma alanları Bourdieu sosyolojisi, tarihsel sosyoloji, siyasi şiddet, toplumsal sınıflar, Nietzsche ve siyaset ile anarşizmdir. Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makalelerinin ve editörlüğünü yaptığı kitapların yanı sıra *Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği*, *Denizli: Politik Haritalar ve Eğilimler*, *Swords and Remains. State Coercion and Political Violence in the History of Modern Turkey* ve *Ecce Monstrum* adlı dört telif eseri, *Ocak ve Zanaat, Tözcülüğün Tasfiyesi, Türkiye'de Siyasal Şiddetin Boyutları, Kıyam ve Kıtıl: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Devletin İnşası ve Kolektif Şiddet ve Kerim ya da Zalim* adlı derleme çalışmaları bulunmaktadır. Strata dergisinin kurucularındandır.

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ	11
DEĞERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE 99 TEZ	17
KAYNAKÇA	153
DİZİN	158

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitap, uzun zamandır süregelen bir endişenin arka planında beklenmedik bir meydan okumayla ortaya çıktı.

Bu meydan okuma, blok zinciri teknolojisinde egemen ekonominin boşluklarında filizlenen işbirliğine dayalı bir kapitalizm sonrası ekonomi icat etme potansiyeli gören *Economic Space Agency* (ECSA) adlı bir kolektiften geldi. Vizyonları, her biri kendi tasarımına sahip benzersiz bir kültür ve değer sistemine sahip, işbirliğine dayalı bir ağda karşılıklı fayda için bir araya gelen, kendi kendini organize eden mikro kültürlerden oluşan bir ittifaktı. Uzun yıllar boyunca, alter-ekonomileri araştıran *SenseLab* adlı aktivist bir araştırma-yaratma girişimine dahil olmuşum. *SenseLab*'e yaptığım bir ziyarette, ECSA'nın müdürleri bir meydan okuma başlattılar: eğer alter-ekonomileri düşünme konusunda ciddiyeniz, kapitalizm hala klasik endüstriyel aşamasında, yirminci yüzyılın sonlarında finansal sermayenin yükselişinden öncekine benzer işliyormuş gibi davranamazsınız. Finans sektörü, kapitalist sistemi bir devrilme noktasının ötesine, yeni, neoliberal bir ahvale taşıyan yollar aracılığıyla üretken ekonomiyle iç içe geçmiştir. Birçok Marksist iktisatçının yaptığı gibi, finansal sermayeyi “hayali” olarak nitelendirmek ve üretken ekonominin tek başına “gerçek” ekonomi olduğunu iddia etmek, finansallaşmanın tersine çevrilerek geleneksel Marksist direniş stratejilerinin daha iyi adapte olduğu daha önceki bir kapitalist aşamaya dönülebileceğini ima etmek yeterli değildir. Gerçek şu ki finans sektörünün değeri artık sözde reel ekonominin değerini bir hayli aşmıştır ve icat ettiği yeni finansal araçlar paranın doğasını ve bununla birlikte kapitalist değeri oluşturu-

ran şeyi değiştirmiştir. Bu değişikliklerle yüzleşmek gerektiğini savundular. Herhangi bir anti-kapitalist strateji, sermayenin mevcut aşamasıyla ciddi bir bağlantı kurmazsa uyumsuzdur, çünkü etkili bir şekilde ilerlemek için aslında nereden hareket ettiğinizi dikkatli bir şekilde değerlendirmeniz gerekir. Belki de, kapitalizmin serüveninin bu aşamasında kendimizi bulduğumuz noktadan yola çıkan yeni stratejiler vardır ve sermayenin şu anda en uç noktasında neye dönüştüğüyle boğuşmadan bunları tasavvur etmek imkansızdır. Bu zorluğun bir parçası da kapitalizmin bu öncü noktada ortaya çıkardığı yeni teknolojileri anlamak ve onları kapitalist yörüngenin dışına çıkaracak şekillerde ele geçirilip geçirilemeyeceklerini görmek için onlarla deneyler yapmaktır. Bu konuşmanın yapıldığı 2017 yılında bu, blok zinciri anlamına geliyordu. Her zaman bir meydan okumaya hazır olan *SenseLab* –özellikle de eşit miktarda spekülasyon ve pragmatik uygulama gerektiren bir meydan okumaya– yemi yuttu. Bunu birkaç yıl süren yoğun kolektif çalışma ve deneyler izledi. *99 Tez* bu mayalanmadan doğdu. Kitap, kapitalizm sonrası bir geleceğin ne tür yeni pragmatik ilkeler içerebileceği üzerine spekülasyonlar yaparak, kolektif keşiflerimizden çıkan bir tür heveskâr anlatı inşası ile sona eriyor.

Bu doruk noktasına kadar uzanan süreç, sadece para teorisi üzerine değil, aynı zamanda değer ölçüsü olarak paradan farkı bakımından özellikle artı-değer üzerine uzun bir sorulamayı da içermektedir. Amaç, *yaşamın artı-değeri olarak* adlandırdığım kavrama dayanan kapitalizm sonrası bir değer teorisi için zemin hazırlamaktır: yaşanmış yoğunluklar, sadece yaşanmış olma erdemiyile değere sahip olarak tecrübe edilir. Yaşamın artı-değeri, gelecekteki yaşamın “daha fazlası”na işaret eder, potansiyeli endeksler, ilişkileri potansiyelleştirir ve bu potansiyelleştirmeyi olumlar. Yaşamın artı-değeri, kapitalist artı-değere bağlı ücret ve kârlardan farklı olarak, bir kıtlık mantığına bağlı değildir. Aşırılığın işareti altındadır. Yönelim, yaşamsal bolluğun prefiguratif bir siyasetine doğ-

rudur: eleştirmekle yetinmeyen, ama şimdi, nerede olursak olalım, şimdide kapitalizm sonrası geleceklerin tohumlarını ekebilecek kolektif çabalar inşa etmeye başlayarak, şu anda hangi ölçekte hareket edebiliyorsak, stratejik olarak yaşamın artı-değerinin aşırı üretimini yayılma, bulaşma ve güçlenmenin süreçsel bir taşmasına çeviren mekanizmalar inşa ederek eleştiriyi hayata geçiren bir siyaset.

Prefigüratif siyaset genellikle anarşist siyasetle ilişkilendirilir. 99 Tez örneğinde vizyon, her iki terimin de çok özel tanımlarını kullanarak anarko-komünisttir. Yaklaşım, karmaşık bir şekilde kendi kendini örgütleyen ve sürekli olarak kendi kendini tazeleyen özyönetim biçimlerini ilerletme anlamında anarşisttir. Mekanizması bireysel işlemlere indirgenemeyen, ancak dinamiğinde bütünsel olarak ilişkiyel olan bir değer kavramıyla çalışmak anlamında komünisttir. Bu da ekonomik düşüncenin başlangıç noktası olarak özel mülkiyet ve bireysel hisselerle bölünmeyi varsaymadığı, bunun yerine karşılıklı güçlendirme ortaklığı içinde yaşamı yoğunlaştıran faaliyetlerin bir araya gelmesinden doğan kolektif güçlerden yola çıktığı anlamına gelir. Bu, her şeyden önce ilişkiyel ve bütünleştirici, ikincil olarak da bölüştürücü ve dağıtıcı bir ekonomiye dönüşür. Ekonomi, nicelleştirilmiş değer işlemleri sisteminin dar anlamıyla, ilişkiyel alanı güçlendiren yaşamın artı-değerlerinin indirgenemez nitelikteki üretiminden türeyen bir tüevdir. Ekonomi ve ilişkiyel alan –kültürün kaynağı– arasındaki ilişki yabancılaşmadan ziyade bir ifade haline gelir. Bir ekonomiyi tasarlamak, bir kültürü büyütmek haline gelir.

Niteliksel olandan niceliksel olana doğru olan faz değişimini, öncekine ihanet etmeden yönetmek kilit soru haline gelmektedir. Bu soruyu yanıtlamaya başlamak için yoğunluk, nitelik ve nicelik arasındaki ilişkilerin kapsamlı bir şekilde araştırılması, bunların karşılıklı olarak iç içe geçmesini analiz eden süreçsel bir çerçeveye yerleştirilmesi ve bunların farklı şekillerde bir araya gelmelerinin mümkün kıldığı aşamalara ve döngülere dikkat edilmesi gerekir. *Nicelleştirme* yöntemlerinin

neyi nasıl kaydedebildiği, önemli bir teorik ve aynı zamanda pratik mesele haline gelmektedir. Kitabın felsefi çalışmasının önemli bir kısmı bu soruna adanmıştır. Burada söz konusu olan, deneysel bir kültürün önyüklemesiyle bir olan bir ekonomi vizyonu yaratmaktır; böylece alter-ekonomik bir alanın tasarımı organik olarak alter-kültürün büyümesine bağlanır.

Beni bu meydan okumayı kabul etmeye iten, uzun süredir devam eden kişisel bir endişem de vardı. Çok uzun bir süredir, solda bir sistem olarak kapitalizm hakkında ciddi bir şekilde konuşmaya karşı artan bir direnç hissediyordum. SenseLab'deki işbirlikçilerimiz arasında bile ekonomiden söz edildiğinde gözleri dolanlar vardı. Bu tepki iki kaynaktan geliyor gibiydi. Birincisi, üzerinde hareket edebileceğimiz herhangi bir ölçekte pragmatik ve yaratıcı bir şekilde yanıt vermek bir yana, sorunların anlaşılacak kadar büyük olduğu hissi. İkincisi ise, kapitalizmi bir sistem olarak analiz ettiğimizde, kendi mutlak güçsüzlüğümüze dair bir vizyon üretiyor olmamız. Bize pek çok kez kapitalizmin hegemonik olduğu söylendi; bu terim onun her şeyi kuşattığı, her şeye yettiği ve ona karşı duracak bir dışarıyı olmadığı anlamına gelecek şekilde yorumlandı. Bizler, herkes, hepimiz onun içindeyiz, her hareketimiz onun yararına önceden planlanmış durumda. Kapitalizm “harekete geçirir”, öyle ki eğer kendimizi harekete geçirirsek, sadece tuzaklarına düşmüş oluruz. Kapitalizm inovasyon söylemini ele geçirdi ve kendisini “yaratıcı” ekonomi üzerine yeniden konumlandırdı, bu nedenle sürecin yaratıcılığına başvurup ondan yararlanmayı önerirsek, bir kez daha kendimizin kapitalist kata çekilmesine izin vermiş oluruz. Yapılacak tek şey hiçbir şeydir: “yapmama gücü” en yüksek güç haline gelir. Sonuç, nihilizmin postmodern bir biçimidir.

99 *Tez'in* buna yanıtı: evet, kapitalizm her yerde ama bu hepimizin onun içinde olduğu anlamına gelmiyor. Kapitalizm her yerde kendi amaçları doğrultusunda *kullanabileceği* üretken ve yaratıcı güçler arar. O bir kapma aygıtıdır. Ele

geçirdiği güçleri kendisi üretmez. Bunlar, Marx'ın deyimiyle “metabolize ettiği” yaşam güçleri, canlılık hareketleridir. Bu, kapitalizmin alanına *içkin olan*, ancak ortaya çıktıkları noktada onun sisteminin *içinde* olmayan yaratıcı güçler olduğu anlamına gelir. Bu, kapitalist *sistem* ile kapitalist *süreç* arasında bir ayrım yapılmasını gerektirir. Kapitalist süreç, sistemin kendi *içkin dışına* dalması ve onu *içselleştirmesi* yoluyla beslenmesi ve yenilenmesidir: yaşamsal dinamizmin fazlalığının kapitalist artı-değer üretimine kanalize edildiği çalkantılı ilişki alanı.

Kitap aynı zamanda, bu içkin dışarıyı için kavramlar geliştirmeye, yakalama ve kanalize etmeyi açıklamak için önemli bir zaman ayırıyor, ancak buna rağmen, kapitalizm sistemine indirgeyici kanallardan her zaman kaçan, kapsanmayan ve kontrol edilmesi mümkün olmayan süreçsel güçlerin kalıntısının nasıl var olduğunu da açıklıyor. Bunlar üretici güçler, ortaya çıkma güçleri, yeni başlayan değişim güçleri, çimlenmek için verimli bir zemin arayan potansiyel değişim filizleridir. Hareketleri, yaşamın artı-değerinin duygusal biçiminde kaydedilir. Henüz gerçekleşmemiş bir yaşam-değeri verimine gebe olan bu hareketler, kapitalizm sonrası yolların habercisi olan eğilimleri harekete geçirir ve kuluçkaya yatırır. Bu filizlenme hareketlerinin ardından yaşamın artı-değerleri en yoğun şekilde yaşar.

99 *Tez*'in ortaya koyduğu ana nokta, ilişkisel alanda zaten kapitalizm sonrası hareketlerin var olduğudur. Kapitalizm ne kadar her yerdeyse onlar da o kadar her yerdeler çünkü kapitalizm onları ortaya çıkarmak için gittiği her yere gidiyor. Evet, kapitalizm her yeredir. Ama direniş de öyle, yeni değerleri somutlaştıran ortaya çıkan eğilimlerden oluşan *birincil bir direniş*: geleceğin değerleri, tohum hâlinde. Bugünün çatlaklarında gelecek vardır. Kapitalist sistemin gözeneklerinde karşı-potansiyeller vardır. Karşı-potansiyeller her zaman kıpır kıpırdır. 99 *Tez*, *gözenekleri* özerk bölgelere genişletmenin yollarını bulmak ve özerk bölgeleri büyüyen bir karşı güç ağına

bağlamak için birlikte düşünmeye ve birlikte hareket etmeye yönelik bir çağrıdır. Eğer kitap başarılı olursa, bu son sözü söylemediği için olacaktır. Kapitalizmin sistemik işleyişinin tam anlamıyla farkında olarak, kolektif gelecekler üzerine pragmatik spekülasyonlar yapmak için kendi nedenleriyle motive olan ve kendi yöntemleriyle çalışan başkaları arasında konuşma devam ettiği için olacaktır. Hepimiz bu işin içinde değiliz. Ama eğer bu işte birlikte değilsek, kaybederiz.

BRIAN MASSUMI
TEMMUZ, 2024